

(ע"ב) 'רבי יוסי אומר: אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית...'

'... אך הפרישות הרע הוא כדרך הסכלים, אשר לא די שאינם לוקחים מן העולם מה שאין להם הכרח בו, אלא שכבר ימנעו מעצמם גם את המוכרח, ויטרו גופם ביסורין ודברים זרים אשר לא חפץ בהם ה' כלל, אלא אדרבא חכמים אמרו **אסור לאדם שיסגף עצמו**. ובענין הצדקה אמרו (בירושלמי סוף פאה) כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל, הרי זה שופך דמים. וכן אמרו **לנפש חיה נשמה שנתתי בכך החיה אותה**. ואמרו (לעיל יא) כל היושב בתענית נקרא חוטא, והעמידוה בדלא מצי מצער נפשיה...'

הרי לך הכלל האמתי, שכל מה שאינו מוכרח לאדם בעניני העולם הזה – ראוי לו שיפרוש מהם, וכל מה שהוא מוכרח לו מאיזה טעם שיהיה, כיון שהוא מוכרח לו, אם הוא פורש ממנו הרי זה חוטא. הנה זה כלל נאמן, אך משפט הפרטים על פי הכלל הזה אינו מסור אלא אל שיקול הדעת ולפי שכלו יהולל איש, כי אי אפשר לקבץ כל הפרטים כי רבים הם ואין שכל האדם יכול להקיף על כולם אלא דבר דבר בעתו' (מתוך מסלת ישרים סוף פרק יג).
ע"ע: צדקת הצדיק רכד; מחשבות חרוץ עמ' 68; דובר צדק עמ' 52.

דף כג

'אזל לבית המדרש, שמעינהו לרבן דקאמרי נהירן שמעתתין כבשני חוני המעגל דכי הוי עייל לבית מדרשא כל קושיא דהוה להו לרבנן הוה מפרק להו. אמר להו: אנא ניהו. לא הימנוהו'. ומדוע לא הוכיח להם על ידי שיתרץ כל קושיותיהם? – נראה שעכשיו פירוקיו לא היו מועילים להם ליישב דעתם לפי שאינו בן דורם, ואין אדם יכול לקבל תורה אלא מפי רב ומורה שבימיו, ואף על פי שאת תורתו של חוני הם לומדים, אבל דוקא על ידי רבם שבימיהם (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ ית תשל"א [ע"ע במובא בר"ה כה]. וע"ע בסמוך).
על תקופתו של חוני המעגל – ע' בתורי"ד כאן.

(ע"ב) 'זיהא בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא'. וכן אמרה ברוריה (בברכות י). לרבי מאיר אישה, אודות אותם בריונים שגרו בשכונותו וציערוהו, שיתפלל עליהם ויחזרו בתשובה שנאמר יתמו חטאים – ולא חוטאים. ואולם בכמה מקומות מצינו שמצפים ושמחים באיבודם של רשעים ואין מתפללים עליהם שישובו. ע' למשל בברכות (שם) 'ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה' – והלא עדיף יותר שיחזרו בתשובה ולא לראות במפלתן? –

יש מחלקים בין רשעי ישראל, ששורש חייהם הוא טוב ורק על הגוון אין פעולותיהם טובות, ולכן כאשר עושים תשובה, לא תהיה בהם שום מפלה, כי שרשם יתעורר בהם ויהיו טובים בכל פעולותיהם, אבל עכו"ם שהם בשרשם רעים, ושורש חייהם מפעולותיהם, על כן כשיתבטלו פעולותיהם הרעות, יתבטלו גם הם עצמם, שהרי פעולותיהם הם שרשם, לכן ראה במפלתם ואמר שירה (מי השלוח ח"ב לקוטים. וע"ע צדקת הצדיק המלא עה).

ובזה מדויק הלשון בסוטה יד: 'לפושעים יפגיע – שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה'. וע"ע ברכות נו: 'השב לב עובדיהם לעבדך'. ולדעת ת"ק שם, רק על ישראל אומר כן. ולרשב"א, אף כלפי נכרים מפני שעתידיהם להתגייר. וע' בסוטה כב. 'לא יכשלו בני אדם'.

בדומה לענין זה נמצא כתוב בספרים, שפעמים מתפללים על איבוד הרשעים ואין מתפללים על החזרתם; ברשעים גמורים ואפיקורסים, שהם בעצמם כבר נעשו בגדר 'חטאים' שיתמו מן הארץ (ע' בשפת אמת לקוטים, לך ד"ה ואנשי סדום. וכן כתב הג"ר יואל טייטלבוים מסאטמר זצ"ל – 'על הגאולה ועל התמורה' סו). ויש לפרש עפ"י מה שאמרו (בעבודה זרה יז.) על תשובת האפיקורסים, שהמינות – כל באיה לא ישובון, והיינו שיש והחוטא מתאחד עם החטא שאין באפשר להפרידו ממנו רק ע"י מיתה. נמצא שבהם התפילה על תיקונם היא בעצם תפילה על מיתתם. ובספר צדקת הצדיק (עא): 'אין לבקש לראות רעת האדם אפילו רשע, כמו שאמרו ז"ל 'יתמו חוטאים אין כתיב אלא יתמו חטאים'. וזהו ברע לשמים, אבל רע לבריות ענשו מדה כנגד מדה, שמתור לבקש רעתו גם כן, וכמו שמצינו באלישע שקילל לנערים מפני שהם זלזלוהו לפי שריפא למים ועשה טוב לבריות, והם חפצים יותר ברעתם, כמו שאמרו ז"ל (סוטה מו: ורש"י שם), לכן היה רשאי לקללם. וכן דוד המלך עליו השלום שקלל אויביו (במזמור קט פירש שם בשביל שהיו מריעים לו, ואמר ויאהב קללה ותבואהו מדה כנגד מדה, מפני שאהב זה... ומלבד זה גם כן לא לכל אדם הותר, שהרי אמרו ז"ל באלישע (סוטה שם) ויראם ויקללם – ראה שלא היתה בהם לחלוחית של מצוה ולא בזרעם עד סוף כל הדורות (ועיין עוד שם). ומי שאינו בעל רוח הקדש אפשר שהנגיעה מעוותתו, ולכך דוד המלך עליו השלום באותו מזמור אמר פסוק ולבי חלל בקרבי... וצריך להקדים בלבו הטובות-עין אפילו להם, ואם אחר כך מכל מקום מקללם – אז הוא במשפט'.

– כתב מהרש"א (בברכות שם) ז"ל: יש לעיין בזה, דודאי באדם המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה – נחא, דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, הרי אמרו (מכות י) בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, והרוצה לטהר מסייעין בידו (יזמא לט:) – וזה המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה הרי זה בכלל הרוצה לטהר, אבל לבקש רחמים על חברו להחזירו בתשובה, קשה מה יועיל בקשתו הא אמרינן (בברכות לג) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים... ויש לישב'.

ונמצא כתוב מהחזון-איש (הועתק מגליונות החומש, בסוף חזו"א או"ח) על הפסוק מי יתן והיה לבבם זה ליראה אתי... בזה הלשון: 'המקום ב"ה מניח את הבחירה ביד האדם, אבל האדם רשאי להכריח את רעהו לעבודתו ית' בין בכפייה בין בפיתוי, ולא הוי ביטול הבחירה, כיון דהמעשה עושה בבחירה, וכל ישראל כאיש אחד, והיינו 'מי יתן' – שיהיה בין צדיקי הדור משתדלים לקרב לב כל העם לעבודתו ית', אבל המקום ב"ה אינו נותן בלבם הקירוב דא"כ לא יתיחס הדבר לברואיו. אמנם אם יש מתפלל לפני ית' על הקירוב ותפלתו נשמעת, מתיחס הקירוב שעושה הקב"ה, לברואיו, כיון שנעשה על ידי תפלת נברא... (וע"ע חזו"א או"ח לה, ד).

ואולם בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד מ, יג) פירש שתפילת ברוריה היתה על הסרת מקרי הנסיונות מהם. [ובסגנון דומה כתב הגרא"א דסלר (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 87 וח"ד עמ' 271) שהתפילה על הרשעים היא להעלות את נקודת בחירתם למדרגה גבוהה יותר, כגון כאן, התפלל עליהם שהאפשרות לצער תלמידי חכמים כבר לא תהיה בשטח בחירתם]. או שהתפללה להחזירם על ידי אדם (וזה יותר נכון). ונראה שלפי דעתו לא מסתבר לומר שעל ידי התפילה שה' יחזירם בתשובה, ייחשב הדבר 'בידי אדם'.

עוד בענין תפילה על הרשעים שיחזרו בתשובה: זוהר וירא קה. ספר חסידים תרפח; ספר חרדים מצות התשובה ה; תומר דבורה ב; קב הישר ה; מעיל צדקה ז; כתבי האריז"ל שער רוח הקדש כח: ספרי מהר"ח פאלג"י – גנזי חיים (קונטרס תשובה מחיים, מג) ונפש כל חי (ת, פט).

'אמרו ליה: ניבעי מר רחמי עלן דניחכים טובא. אמר להו: עמי היתה ושלחתי'. פירש רבנו חננאל:

'עמי היתה' – אותה תפילה, ושלחתיה – שקבלתי עלי שלא להטריח את קוני (וקרוב לפרש"י שמפרש 'עמי היתה' – מדרגה זו שכל מה שאני מבקש נותנים לי).

ויש מפרשים 'עמי היתה' – החכמה המרובה שאתם מבקשים, ושלחתיה ממני, כי לעתים ראוי לו לאדם לירא מרוב חכמה, שעלולים לבוא בעטייה לגאווה [וכמאמר היהודי הקדוש על 'דעה קנית מה חסרת' – שנחסר בבחינת 'ונחנו מה' על ידי ריבוי דעה] (עפ"י משמרת אליהו תוריע; שפת אמת).

'ככתבם וכלשונם'

הנה פירוש מעשה דחוני המעגל, מתוך הספר מכתב מאלהו (ח"ד עמ' 208):
בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. פירוש, שגדר הגלות לגבי הגאולה הוא כחלום מהקיץ, והרגישו כאילו היו ישנים כל שבעים שנות הגלות.

כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא זה... אמר מי איכא דניים שבעים שנים בחלמא. פירוש, הוא הצטער על שלא זכה להשיג המשל כחוש ממש. יומא חד הוה אזל באורחא... איכסי מעינא ונים שבעין שנים. פירוש, כדי ללמדו להרגיש זאת בחוש כדאי להפסיק את חיו ולגרום לו שישן שבעים שנים. למדנו ערכם של ציורים חיים!

אזל לבית המדרש... נהירן (שמעתתין) [שמעתתיה] כבשני חוני המעגל... אמר להו: אנא ניהו. לא הימננהו. לכל דור בחינה מיוחדת של קידוש ה', וכל יחיד שבדור אין עבודתו חשובה כי אם בהצטרפה לקידוש ה' המיוחד של הדור. גדר הדבקות של דורו של חוני היה 'כבן לפני המלך', ועל כן השיגו את דרכו של חוני 'כבן המתחטא על אביו ועושה לו רצונו', אבל בדור של בני בניו נשתנו דרכי העבודה והצדיקים התנהגו בצניעות יתירה כעבד לפני המלך באימה וביראה כי חששו לגאווה. כך היתה מדתם של אבא חלקיה בן בנו של חוני המעגל, ושל חנן הנחבא בן בתו, שהיתה דרכם להסתיר עצמם ותפלתם – ההיפך הגמור לדרכו של חוני.

נהירן שמעתתיה כבשני חוני המעגל... כך גירסת מהרש"א, ופירש שהכירו חכמתו אך לא האמיננהו משום מעשיו; ויש לומר שחשבו לפי שיטתם שמי שאומר 'אני הוא' אינו יכול להיות אדם גדול, כי עבודה כזאת, דאתגליא, לא היתה מקובלת על ידי גדולי הדור ההוא כנ"ל. **ולא עבדי ליה יקרא כדמבעי ליה, חלש דעתיה, בעי רחמי ומית.** זו היתה עבודתו האחרונה בבחינת גדר קידוש ה' של דורו של חוני, ושינוי מדור בני בניו.

או חברותא או מיתותא. היינו שלא ביקש למות משום חסרון כבוד לבד ח"ו, אך משום שחסרה לו עלייה רוחנית כיון שלא מצא חבר לשיטתו וגם לא תלמידים שילמדו ממנו, לא היה חפץ עוד בחיים, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות רוצח ז,א) 'שחיי בעלי החכמה בלי תורה כמיתה הם חשובים'.

גם לדורנו אופן מיוחד של קידוש ה'. דורנו הוא דור עקבתא דמשיחא וגלות השכינה בין הערב רב, והוא דורש השקפה איתנה ודבקות חזקה מאד בתורה למרות כל הקשיים; וזה חלקנו בעבודת ה'.

והנה פירוש אחר, המובא בספר סערת אליהו (יב), לרבי אברהם בן הגר"א ז"ל:
'כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא זה... מי איכא דניים שבעין שנים?! שמתפלא

שבכל שבעין שנה הוא ישן בתרדמת העולם הזה ובהבליו, גם בעת שרואה שכלה כחו וקרבו ימיו למות ועדיין אינו חוזר מסורו. יומא חד חזייה לגברא דנטע חרובא פירוש שעסק בעניני עולם הזה ובחמודות בשרים, כי העוה"ז נמשל לחרוב שאינו אוכל מפירותיו עד שבעים שנה, עד זמן העולם הבא, וראה שהכין לעצמו מזונות עד שבעין שנין. אמר ליה: פשיטא לך דחיית שבעין שנין ואכלית לה? א"ל עלמא בחרובא... שהאבות טרחו והכינו לו, כמו כן אטרח לבניי. יתיב וכריך ריפתא – שעסק במאכל ומשתה, כמו שנאמר כמרעיתם וישבעו גו' אהדרא... משוניתא וניים – הוא שנאמר 'עיר קטנה ואנשים בה מעט ובנה עליה מצודים'... שבונה עליו מדות רעות עד שאינו יכול לצאת ממנו. ואכסי מעינא כמו שנאמר לפני עור וגו'. ואמר שכיסה עינו התאוה המדומה וניים שבעין שנין, שישן כל שבעין שנה בתרדמת עולם הזה של שטות... כי אתער... – כי קודם מותו יקיץ מתרדמתו כמו שמבואר בזה"ק 'תוסף רוחם יגועו' – שמוסיף רוחו. חזייה לההוא גברא דאכל מההוא חרובא – פירוש שראה להשטן שנקרא 'איש', כמו שמבואר כי בתחלה נקרא אורח ולבסוף נקרא איש, וחזי שכל הממון הולך להשטן. אמר ליה את דשתלא לחרובא – ירצה, וכי ידעת הכל בעבור השטן. אמר ליה: בר בריה אנא – שהחמדה היא אבי אבות הטומאה וכל הממון הוא מחמדת העולם הזה, ואבוה דאבא שתל אותו. אמר: שמע מינה מינה ניים ע' שנה – כיון שאני רואה שכל יגיעו הוא לריק עכשיו אקיץ מתרדמה. חזייה לחמרא דקא ילדה רמכי רמכי – שהתאוה הולידה ולדות משחיתים ואינו יכול לצאת מהם'.

דף כד

'השולה דג מן הים בשבת, כיון שיבש בו כסלע חייב'. הרמב"ן (בשבת קז) מפרש (עפ"י הסוגיא בבכורות כה ועוד, וכן כתב לשמוע מדברי הרמב"ם י"א, א. וכ"כ הרשב"א. וכן דעת הרי"א. וע"ע זכר יצחק ח"ב מה"ב) שחייבו הוא משום נטילת נשמה ולא משום 'קוצר', שאין קצירה אלא בגידולי קרקע. ואמנם בירושלמי (ז, ב) אמרו שהמוציא דג מן המים חייב משום 'קוצר' לפי שעוקר דבר מגידולו, אך שיטת תלמודנו אינה כן. עד כאן מהרמב"ן.

ובספר מנחת חינוך נקט בדעת הרמב"ם שחייב שתיים; משום נטילת נשמה ומשום קוצר (וכן נקט כהירושלמי לחייב משום קוצר, בים של שלמה (ביצה פ"ג) ומג"א תצו סק"ו).

ובתוספות הרי"ד (שם). וכן נקטו התוס' בע"ז כו. ד"ה סבר) כתב שהמדלדל עובר במעי בהמה חייב משום תולדת גוזז, שהיא מלאכה בבעלי חיים, שלא כ'קוצר'. ואולם בשולה דג מן המים כתב הרי"ד בפסקיו, חייבו משום נטילת נשמה. ונראה דעתו שאין חיוב גוזז אלא בפעולת ניתוק עצם מעצם, ולא בנטילת חיות ללא ניתוק. מאידך משמע שסובר שאין חיוב נטילת נשמה בעובר, וחייבו רק משום גוזז'.

והרמב"ן והרשב"א סוברים שאין חיוב גוזז בדלדול עובר – כפי שפרש החו"א (קלג, א) – שאין ענין גוזז אלא בשיער וצפרנים שאינם גוף ממש אלא גדלים בגוף. או מטעם אחר: מפני שהעובר אינו מהודק לאם ואין זה דומה לגזיות צפרנים ושער או חיתוך יבלת. ע' תמורה לא; אגרות משה יו"ד ח"ב עד.

וע"ע: מהרי"ט אלגאזי הלכות בכורות פ"ג דף כה; דבר אברהם כד, ב; שו"ת דובב מישרים ח"א עה; זכר יצחק ח"ב מה"ב; בקלות יעקב שבת נ; שבט הלוי ח"א צה; ח"ד סוס"י עה; ח"ז צה.

יש מי שכתב שלפי הטעם המובא בירושלמי שחייבו משום 'קוצר', השולה דג חייב מיד, גם אם החזירו